

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Osztályozás

Tárgy

902.6

Hely

Szentendre

Idő

"1929"

Sz

Hely

Szerző: .....

Cím: *Ókeresztény telep nyomára bukkantak Szentendrén*Forrás: *Magyarország*

Bp.

(Hely)

1929. IV. 21.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Ókeresztény telep nyomára bukkantak Szentendrén

Ha nem is annyit, mint *Aquincum* földjében, Szentendrén is találtak már régebben is római feliratos emlékeket, sirköveket. Különösebb ügyet azért nem vetettek rájuk, mert semmi szenzációval nem kecsegtettek. Most azután meglepésszerűen az *aquincumi*knál is fontosabb leletekre bukkantak Szentendrén. Két szempontból is jelentősek ezek a szentendrei ásátások. Tisztázták a kelta-őslakosság viszonyát a megszálló rómaiakhoz és a pannóniai ókeresztény telepekről való csekély ismereteinket is gyarapították. Most már nem kell feltételes módban beszélnünk, ha Pannónia északi felének keresztény lakosságáról esik a szó, legfeljebb annak a tisztázását kell a jövőre biznunk, honnét jött a kereszténység Pannóniába? Rómából-e, vagy Bizáncból.

Az ásátások vezetője — nevét nyomatékos kérésére hallgatjuk el — alábbiakban nyilatkozott a *Magyarország* tudósítójának fáradtságos munkája előzményeiről és eredményeiről:

Ulcisia Castra kialakulása

Évtizedek óta megszokták már a dunamenti községek lakói, hogy egy-egy feliratos kő kerül napfényre házlebontások, utépítések, csatornázási munkák kapcsán, hogy egy-egy marékraláló római pénzt fordít ki

az ekevas a barázdából. Ezeket az emlékeket aztán hol felküldik Budapestre, hol pedig a legközelebbi városka muzeumában gyűjti őket össze egy-egy passzionátus archeológus, megállapítja, amennyire lehet, a lelet korát, olykor pedig, továbbmenve egy lépéssel, összeveti a külföldiekkel, a vége a dolognak pedig rendesen az, hogy valamely tudományos folyóirat hasábjain találkozunk jól-rosszul sikerült fényképeikkel.

— Hogy éppen a dunamenti községek a leggazdagabbak római leletekben, annak magyarázata igen egyszerű. A rómaiak ugyanis mihelyt Pannóniát tartományukká kerekítették, kétfelől is felhasználták előnyomulásra a Dunavonalat. Főbázisai: *Brigetio* (Szőny) és *Aquincum* csakugy a Duna mellett feküdtek, mint Pannónia többi nevezetesebb városa, például *Carnuntum* (Deutsch-Altenburg) vagy *Arrabona* (Győr), Délről északra jövet, vagyis Alsó-Pannóniában, *Siscia* (Sziszek), *Mursa* (Eszék) és *Sirmium*

(Mitrovica) a római hódítás jelentősebb etappjai. Kisebb egységekkel (Cohorsokkal) az egész Dunavonalat megszállták a rómaiak, nevezetesebb, nagyobb castrumuk *Lugio* (Dunaszekeső) és *Intercisa* (Dunapentele) volt.

— Pannóniához tartozott a Dunántulon kívül, tudvalevően Ausztria keleti szegélye

és a Száva jobbpartja is. Keleti felének fővárosa, mondhatnók az egész tartomány centruma, a dunamenti *Aquincum* volt, látszik ez abból is, hogy akár az olasz városok távolságát Rómára, a Pannóniaiakét egytől-egyig *Aquincum*ra vonatkoztatták. A mérföldkövek olyanformán tüntetik fel a dolgot, hogy megadják a szóbanforgó *castrum* neve alá vésett számban annak távolságát *Aquincum*tól. Ha tehát például egy lugiói mérföldkö alatt a 113-as számot olvassuk, ez azt jelenti, hogy *Lugio* 113 mérföldre, vagyis, egy római mérföld 1480 méter lévén, 167.24 kilométerre fekszik a tartomány fővárosától.

— Mint Pannónia legtöbb városa, *Aquincum* is kelta — *eraviszk* — eredetű telep lehetett, amelyet, akár a Vág és Nyitra völgyén leereszkedő kvádok ellen biztonságot nyújtó *Brigetiot*, a rómaiak egy-kettőre kisajátítottak és maguk céljaira rendeztek be, illetve erősítették meg. Hatalmuk és uralmuk e két főbázisa között több kisebb táborhelyről is tudunk. A legnagyobb közöttük — erősségre és fontosságra talán az intercisainak (dunapenteleinek) felel meg. — *Ulcisia Castra*, melynek táborbástyái részben ma is láthatók Szentendre alatt. Nyilvánvaló tehát, hogy *Ulcisia Castra* a mai Szentendre helyén épült. Cseppet sem volt arányban stratégiai fontosságával az a kevés adat és nyom, amelyet eddig ismertünk. Alig tudunk ugyanis többet róla, mint azt, hogy a harmadik század első harmadában — *Alexander Severus* császár idejében — a

szíriai Hemésából való, ott rekrutált *Cohors miliaria Hemesenorum*, illetve az, ugyancsak Szíriába való, *Cohors miliaria nova Sutorum Sagittariorum*, vagyis a szír ijjászok csapata szolgált benne. Ezt a sovány adatot is csak néhány feliratos kő őrizte meg számunkra. Azt azonban, hogy a szóbanforgó terület megszállásánál, amely időszámításunk első századának derekán, *Claudius* császár korában — indult meg, mely csapatok működtek közre, azt egyelőre nem tudjuk. *Ulcisia Castráról* eddig legfeljebb azt sikerült még megállapítani, hogy nyolc római mérföldre — 11.84 kilométerre — feküdt *Aquincum*tól éspedig annak a kitűnő műutnak mentén, amely fölé éppen most készülnek egy új, pompás autótutat építeni, szóval, visszaállítani azt, amit valamikor a római mérnökök a világnak sokáig, ugyszólván a XIX. századig, utólnemért utépitői produkáltak.

Kelták és ókeresztények nyomában

Alig féleztendeje, 1928 végén aztán egyszerre megsaporodtak ezek a szentendrei római emlékek, még a római időknél is érdekesebb, mert kevésbé ismert időkről lebentették föl a fátylat. Következtetni már rég következtettek ugyan arra, hogy *Ulcisia Castra* környékét már a rómaiak előtt is lakták, mégpedig a már említett *eraviszk* törzsbeli kelták. Hiszen a kelta nevek egész Pannóniát behálózzák és éppen az *eraviszk*ok hagyták valamennyi kelta törzs közül a legtöbb nyomot maguk után. De ezek

többé-kevésbé labilis föltévések voltak eddig. Most azonban a Szentendrén kiásott kelta sarkövek már perdöntő módon igazolják e föltézés helyességét. Egész csomó kelta őslakó nevét őrizték meg számunkra a sarkövek. Manapság persze már szokatlanul cseng az olyan női név, mint *Retdunara*, *Verodubena*, vagy *Sisiu*, vagy a *Nertomara*, *Mogimarus*, *Attalo* meg *Rismarus* nevű férfi. Akkoriban azonban bizonyára népszerű volt. Ezek a sarkövek azonban egy-egy kelta név-nél jóval többet őriztek meg számunkra. Főbb vonásaiban az alattuk pihenő életét is rekonstruálhatjuk belőlük, vallásukról, szokásaikról is meg tudunk segítségükkel egyet-mást. Megtudjuk például azt, hogy a kelta nők ami a divatot illeti, sokkal konzervatívabbnak bizonyultak férjeiknél. Ezek ugyanis könnyű szivvel lemondtak az ősi szabásu ruhákról, római tógát, római vértet öltöttek magukra, az asszonyok azonban há mindvégig nem is, de jó sokáig ellenálltak a Rómából importált divat kísértéseinek.

— Ez a kelta-telep aztán fokozatosan beolvadt a római *Ulcisia Castraba*, illetve a római táborhely mellett alakult polgári telepbe. Rómaiak ugyanis jobbadán névszerint voltak csak a légiók és cohorsok katonái. Az említettük szíriaiakkal más kolóniák lakosságából is felszivárgott a fegyverforgató nép, így pl. a nyomok arra vallanak, hogy a szíriaiakkal görögök is feljutottak *Ulcisia*ig; talán a katonasággal, talán a nyomukban járó kereskedőkkel jutottak el hozzánk. A rómaiak telepei velük is bővültek és erősödtek. Az eredetileg csak földszáncsal védett tábor *Hadrianus* császár alatt, vagyis a második század első harmadában, kőfállal veszik körül. Ezzel a körülbástyázással indul meg *Ulcisia* első virágzása, mely a harmadik századdal éri el a tetőpontját. Ekkor helyezik át a fentemlített ezres csapatot ide, *Ulcisia*ba. Ez a csapat látja el, a feliratos kövek tanúsága szerint a szomszédos, kisebb őrtornyok védelmét is a környező barbár törzsek, nevezetesen a szarmaták ellen. Stratégiai szempontok azt indokolják, hogy a

mai szentendrei szigetet is megszállják és őrtornyokkal erősítsék meg. A közlekedést a táborhely és a sziget között köhíd szolgálta, a hidfő romjait, ma is látni a *Horányi*-csárdánál. Valahogy úgy kell talán elképzelniünk ezt a római — pannón-életet, mint az angolokét Indiában. Itt is, ott is, aránylag csekély erősségű katonaság szállta meg a tartományt, tartotta fenn benne a rendet. A római katona az angoltól azonban mégis különbözött egyben-másban, nevezetesen abban, hogy amannál jóval kevésbé volt exkluzív, hiszen láttuk, hogy nem átalott házasságra lépni, családot alapítani ebben a távoli kolóniában.

— A harmadik század végével sulyos megpróbáltatások várnak *Ulcisia Castrára*, melynek ismételt harcok után, csak *Diokletianus* császár erődítési tevékenysége vetett egy emberöltőre gátat. A negyedik századdal aztán egyre csökken a feliratos kövek száma, innentől főleg a téglabélyegek tájékoztatják az archeológust a szentendrei római telep sorsáról. Megtudjuk például, hogy 336-ban nagy ütközet színhelye *Ulcisia Castra*. Nagy *Constantin* császár második fia *Constantius* vezeti a beözönlő barbárok fölé kerekedő római sereget. Ezzel a szerencsés kimenetelű háborúval hozhatjuk kapcsolatba a város hivatalos nevének megváltoztatását is, amennyiben *Constantius* győzelme óta *Ulcisia Castrat Castra Constantianak* hívják.

A Pannóniába való *Valentinianus* császár, még egyszer átépítetteti tartománya valamennyi erődjét (365—375), ennek az utolsó átépítésnek közelebbi részleteire az említettük téglabélyegekből következtethetünk. A negyedik század utolsó évtizedeiben aztán felbomlik a római *limes*, a rómaiak kiürítik, illetve a gótoknak engedik át lakóhelyül Pannóniát. A római provincia polgári lakossága azonban nem követi a visszavonuló légiókat, részben legalább, itt marad és felszaporodik a foglaló barbárságba.

— Fentebb már említettem, hogy 1928 végén bukkantak Szentendrén arra a temetőre, amely a mostani rendszeres ásítás kiinduló pontja. *Sztrazinszky* László dr., Szentendre agilis polgármestere a lelke ennek a gyönyörű akciónak. Még első váratlan sikerének hatása alatt, vagyis 1928 végén, hozzáfogott a gyűjtéshez és az ásítások

rendszeres és szakszerű vezetésére engem, az aquincumi muzeum egyik tisztviselőjét, kért fel. A szentendrei városháza előcsarnokában *Sztrazinszky* László polgármester buzgóságából már pompás *lapidarium* tanuskodik az ásítások gazdag sikeréről. Akárhány rég fennálló vidéki muzeumot felülmul ez az alig féleltesztendő *lapidarium*. A korai — első századbéli — kelta kövek páratlanul szép sorozata mellett is feltűnik az a nyilván a második század közepéről való *aedicula*- (sirkápolna) fal, amely a szomorú *Attis* pástort, *Cybele* istenasszony, népszerű nevén *Magna Mater* rajongva szeretett kedvesét ábrázolja. Az ő alakjával szimbolizálták a római művészek a szomorúságot és hogy kultusza mennyire elterjedt, bizonyítja az, hogy utóbb, főleg az alsóbb néposztályokban, az istenasszonyét is kiszorította.

— A város egyébként maga is tele van beépített római emlékekkel, legnagyobb számmal a szerb püspöki templom kerítésébe vannak falazva. Hiába, ahogy a rómaiak a középkorban lakóházaik falát előszeretettel az ősi cirkuszok és amfiteátrumok kövéből emelték, szentendrei colonusaik késő utómai is rájöttek erre az olcsó, de barbár építkezési módra.

A kelta-római kölcsönhatás tisztázásánál is nagyobb jelentőségű ez a szentendrei akció azért, mert Pannónia ókeresztény telepének ha nem is a legelső, de egyik legelőbbet ígéro nyomát szolgáltatta. A siremlékek, amelyek legutóbb napfényre kerültek, nemcsak kelta őslakók, nemcsak római katonák, hanem keresztény polgárok nevét is megőrizték számunkra. Hogy merre jutottak *Krisztus* tanításai Szentendrére, Rómából-e, az Alpokon át, vagy pedig egyenesen Keletről, a Szentföldről, az ott rekrutált cohorsok katonáival, azt ezidőszertint megállapítani még nem tudjuk. Aminthoz adóunk marad egyelőre az archeológia azzal is, vajjon mi lett ennek a kis szentendrei ókeresztény telepnek a sorsa a népvándorlás fürgetegében? Elpusztult-e végkép, vagy pedig sikerült átmentenie tanait és szertartásait az avarok és a hunok vallási dolgokban toleráns, jobban mondva indolens uralmán át addig, amíg magyarok és a magyarok nyomán az első olasz és bizánci barátok keresték fel a Duna völgyét...